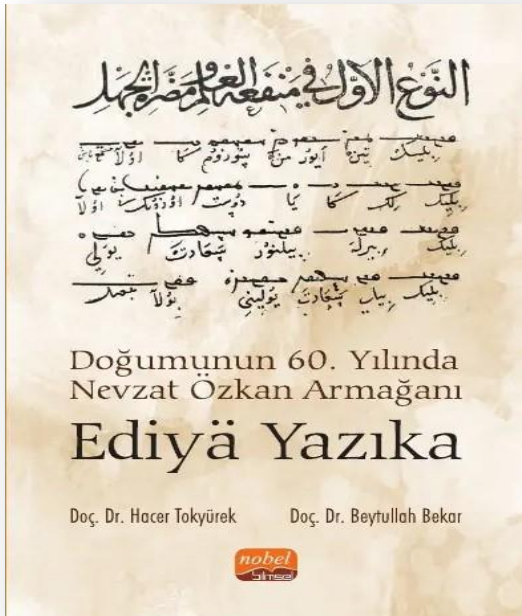

DOĞUMUNUN 60. YILINDA NEVZAT ÖZKAN ARMAĞANI EDİYÄ YAZIKA¹
Melike S. TURAN²

Merhum Prof. Dr. Tuncer Gülensoy'un hem yüksek lisans hem de doktora danışmalığında olan Prof. Dr. Nevzat Özkan, Türk dünyasına özellikle de Gagavuz Türkçesi üzerine yaptığı çalışmalarla tanınmaktadır. Yaşından fazla kitap, kitap bölümü, makale ve bildiri yayımlayıp yüksek lisans ve doktora tezleri yöneten Özkan, 1992 yılında araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladığı Erciyes Üniversitesinde 2003 yılında profesör olmuştur. 2003'ten bugüne kadar profesör olarak da görevine devam etmektedir.

Türk dili üzerine yapılan çalışmalarıyla bilinen Prof. Dr. Nevzat Özkan adına yapılan bu çalışma, doğumunun 60. yılı hasebiyle kendisine bir armağan niteliğinde hazırlanmıştır.

Çalışmalarından dolayı da kitapta "Ediyä Yazıka" ibaresi yer almıştır. Ediyä Yazıka, Gagavuzcada "armağan kitabı" anlamına gelmektedir ki armağan kitap için çok manidar bir ad olmuştur. Prof. Dr. Nevzat Özkan'ın meslektaşları ve öğrencilerinin makalelerini ihtiva eden bu kitap Doç. Dr. Hacer Tokyürek ve Doç. Dr. Beytullah Bekar'ın editörlüğünde Nobel Akademik Yayıncılık tarafından Haziran 2021'de 608 sayfa olarak yayımlanmıştır.

Titiz ve özverili bir çalışmanın neticesi olan bu kitap, editörlerin "Sunuş" yazısıyla başlamıştır. "Sunuş"un hemen ardından Prof. Dr. Nevzat Özkan'ın bir fotoğrafı yer almıştır. Ardından da Türk diline gönül veren, bu sahada çok sayıda yüksek lisans ve doktora öğrencisi yetiştiren "Prof. Dr. Nevzat Özkan'ın Öz Geçmişi" verilmiştir. Hocanın

¹ (ISBN: 978-625-7589-42-0; Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; Yıl 2021; s.s. 608)

² Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mozevren@klu.edu.tr, orcid.org/0000-0001-9535-5485.

öz geçmişinden sonra akademik kariyeri hakkında bilgi vermek amacıyla bilimsel çalışmaları ve yürüttüğü tezler “Prof. Dr. Nevzat Özkan’ın Yayınları” başlığı altında toplanarak alt başlıklar hâlinde sunulmuştur. Bu kısımdan sonra ise “Bölüm Yazarları” başlığında otuz bir bölüm yazarı alfabetik sırayla unvanları, yazdıkları makalenin başlığı ve iletişim adresleri belirtilerek verilmiştir. “İçindekiler” kısmının ardından otuz bir bilim insanı tarafından vücuda getirilen yirmi dokuz makale yer almıştır.

Makaleler, sırasıyla şu başlıklar hâlinindedir: Doç. Dr. Abdulkadir Öztürk “13. Yüzyıldan Sonra Çeşitlenen Tarihî Türk Yazı Dilleri: Doğu, Batı ve Kuzey Türkçeleri” (s. 1-24); Prof. Dr. Ahmet Buran “Kitâb-ı Güzide’nin Yeni Bir Nüshası” (s. 25-36); Prof. Dr. Ahmet Günşen “Türkiye Türkçesi Söz Varlığında Yer Alan Doğu ve Batı Kökenli Kelimelerdeki İnce /a/, /u/ ve /o/ Ünlülerinin Varlığı Üzerine” (s. 37-54); Alperen Özkan “Dil-Siyaset ilişkisi ve Dil Politikaları” (s. 55-66); Prof. Dr. Bayram Durbilmez “Atasözleri ve Deyimlerde İnsan: Gagavuz Söyleyişleri ve Demeklerinden Örneklerle” (s. 67-94); Doç. Dr. Bevtullah Bekar “Hikâyet-i Dâstân-ı Kız’ın Dresden Nüshası ve Dil İncelemeleri” (s. 95-129); Prof. Dr. Bilâl Yücel “Bâbü’r Divan’ındaki Oğuzca Özellikler Üzerine” (s. 131- 149); Prof. Dr. Bilgehan Atsız Gökdağ “Dil Planlaması Bağlamında Kazakistan’da Alfabe Sorunu” (s. 151-172); Prof. Dr. Emin Eminoglu “Türkçede Emir Kipi – İstek Kipi Karışıklığı ve Bunların Ekleri Hakkında Düşünceler” (s. 173-192); Prof. Dr. Ercan Alkaya “Dede Korkut Kitabı’ndan Tarama Sözlüğü’ne Alınan Tek Veriler Üzerine Bir Değerlendirme” (193-235); Prof. Dr. Galip Güner “Emek Kelimesinin Etimolojisi” (s. 237-243); Doç. Dr. Hacer Tokyürek “Budizm Aynasından Yansıyanlar: Közünü “Ayna” (s. 245-263); Dr. Hanife Gezer “Özbek Edebiyatı Bahçesinde Hüveyda Ağacının Bir Dalı: Semer Banu” (s. 265-284); Dr. Hilal Akça “Halide Edip’in Biyografisinden Dağa Çıkan Kurt Hikâyesine “Toplumsal Anımsama” (s. 285-302); Prof. Dr. Hülya Argunşah “Sevinç Çokum’un Denemeleri Üzerine” (s. 303- 314); Dr. Muhammet Kaya “Halaç ve Türkiye Türkçesi Atasözlerinin Karşılaştırılması” (s. 315-324); Dr. Lütfiye Güvenç “Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde Bahçe Tarımı ile İlgili Metinler Üzerine” (s. 325-337); Merhum Dr. Murat Gök “Türkçede ‘Gibi’ Edatı” (s. 339-358); Prof. Dr. Mustafa Argunşah “Fethali Kaçar’ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü ve İmlası” (s. 359-383); Dr. Nurhan Güler “Tarama Sözlüğü’nde Kadınla İlgili Söz Varlığı” (s. 385-407); Doç. Okan Celal Güngör “Dede Korkut Hikâyeleri’nde Mental Fiiller” (s. 409-443); Doç. Dr. Süleyman Kaan Yalçın & Ertuğrul Çeçen “Derleme Sözlüğü’nde Yer Alan Yer ve Mekân Adlarının Söz Varlığı Açısından Taşdığı Arkaik İzler” (s. 445-465); Dr. Şaziye Dinçer Bahadır “-{(y)Abilir} Biçimbiriminin Kipsel Değeri” (s. 467-475); Merhum Prof. Dr. Tuncer Gülensoy “Bâzi Etimoloji Lüğatlerin Türk Diline Verdikleri Zarar” (s. 477-485); Doç. Turgut Koçoğlu & Abdulkhalil Ahmadoughlı “Çağatay Türkçesi-Farsça Bir Sözlük Mecmuasında Müellifi ve Adı Bilinmeyen Manzum Bir Sözlük” (s. 487-532); Merhum Dr. Umay Çakır “Garîb-nâme’de Üçlü, Dörtlü, Beşli ve Altılı Tekrarlar Üzerine” (s. 533-558); Dr. Yaşar Kalafat “Yüzüncü Yılında Millî Kültürel Kimlik” (s. 559-566); Prof. Dr. Yunus Ayata “Ahmet Mithat Efendi’nin Yeniden Basılan Eserlerinde Görülen Bazı Problemler” (s. 567-588) ve Dr. Yusuf Gökkaplan “Reklam Dilindeki Pozitif Niteleyicilerin Düzenlam-Yananlam Bağlamında İncelenmesi” (589-608).

Abdulkadir Öztürk, “13. Yüzyıldan Sonra Çeşitlenen Tarihî Türk Yazı Dilleri: Doğu, Batı ve Kuzey Türkçeleri” başlıklı makalesinde öncelikle Türk dil tarihi için önemli bir yüzyıl olan 13. yüzyıl, 13. yüzyıl Türkçesini ve bu yüzyıl Türkçesini hazırlayan zemin hakkında bilgi vermiştir. Ardından tespitleri doğrultusunda 13. yüzyıl ve

sonrasında gelişen Doğu, Batı ve Kuzey Türkçeleri ve bunların hem ortak hem de ayırt edici ses ve şekil özelliklerini verirken aynı zamanda etki alanlarını da vermiştir. Bu tespitleri yer yer tablo üzerinde göstermiştir. Öztürk bu çalışmasında yazı dilinde yaygın bir kullanım alanına sahip olan unsurlara yer vererek Doğu, Batı ve Kuzey yazı dillerinin birbiri üzerindeki lengüistik etkiler ortaya koymuştur.

Ahmet Buran, karışık dilli eserlerden biri olarak sayılan Ebu Naşr bin Tâhir bin Muḥammed es-Serahsî tarafından kaleme alınıp Muḥammed bin Bālî tarafından istinsah edilen *Kitâb-ı Güzîde*'nin yeni bir nüshasını ilim âlemine tanıtmıştır. Eski Oğuz Türkçesinin karakteristik özelliklerinin görüldüğü bu nüshanın bazı yazım ve dil özelliklerinin yanı sıra söz varlığı hakkında da kısa bilgiler vermiştir. Buran, okurlara özel kitaplığında bulunan bu nüshadan örnek birkaç varak da sunmuştur.

Ahmet Günşen, hem geçmişteki hem de günümüzdeki fonetik çalışmalarda pek değinilmeyen ve hatta çözüme ulaşılamayan alıntı sözcüklerdeki ön boğumlanmalı /a/, /u/ ve /o/ vokallerini irdelemiş, kendisinden sonra gelen vokalin neden kalın sıradan değil de ince sıradan olduğunu tartışmış ve bilimsel dayanaklar doğrultusunda kendisinden önce de pek açıklaması yapılmayan bir neticeye varmıştır. Günşen, öncelikle alıntı sözcüklere getirilen vokallerin (harf+i, harp+e, dikkat+i, saat+e, rol+ü, gol+e) ince sıradan oluşunun nedenlerini çeşitli kaynaklardan vermiş ve ardından kendi görüşünü delilleriyle savunmuştur. Netice itibariyle alıntı sözcüğe getirilen eklerin ince sıradan veya sondaki vokalle ilişkili olmadığını aksine sözcüklerin telaffuzlarındaki konsonantların ince telaffuz edilen konsonant olmasından kaynaklandığı sonucuna varmıştır.

Alperen Özkan, çeşitli toplumsal ve siyasi örgütlenmenin kurulması ve yönetilmesinin önemli ayaklarından biri olan dilin siyasetle ilişkisi ve dil politikalarının etkileri değerlendirilirken hangi hususa dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Ardından da bu alandaki çalışmaların geliştirilmesi için bazı önerilerde bulunmuştur.

Bayram Durbilmez, çoğunlukla Oğuz-Kıpçak karışımından oluşan Gagavuz Türklerinin “söleyiş” ve “deyiş”lerinde geçen insanın sosyokültürel anlamda neleri ifade ettiğini incelemiştir.

Beytullah Bekar, bir nüshası Dresden’de bulunan ve Eski Oğuz Türkçesi ile kaleme alınan *Hikâyet-i Dâstân-ı Kız* adlı manzum eseri ilim âlemine tanıtmıştır. Öncelikle hikâyenin Türk edebiyatındaki yerine değinen Bekar, eser hakkında bilgi vererek hikâyeyi özetlemiş ve daha sonra zikredilen nüshanın dil özelliklerini incelemiştir. Örnek varakları sunduğu 191 beyitlik manzum eseri de çeviri yazıyla Latin harflerine aktarmıştır.

Bilal Yücel, Doğu Türkçesinin bir kolu olan Çağatay Türkçesi ile yazılmış *Bâbü’r Divanı*’nda bulunan Oğuzca unsurları ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı açısından inceleyerek üç başlık altında toplamıştır.

Bilgehan Atsız Gökdağ, makalesinde öncelikle genel olarak Türklerin kullandıkları alfabeyi anlatmış daha sonra alfabenin siyasi manadaki rolünü anlatmıştır. Daha sonra genelden özele inerek Kazakistan’ın içinde bulunduğu alfabe sorunu hakkında bilgi vermiştir.

Emin Eminoğlu, gramer kitaplarında fikir birliğine ulaşılamayan ve çoğu zaman göz ardı edilen konulardan emir ve istek kipi karışıklığını değerlendirmiştir. Hem tarihî hem de çağdaş Türk lehçelerinden verdiği örneklerle tezini bir zemine oturtturarak yaptığı incelemeler sonunda sonuca varmıştır.

Ercan Alkaya, *Tarama Sözlüğü*'ne sadece *Dede Korkut Kitabı* taranarak alınmış 115 sözcük üzerinde durmuştur. *Dede Korkut Kitabı*'ndan *Tarama Sözlüğü*'ne alınan her sözcüğü tek tek sözlük görseliyle birlikte vererek anlamlarını vermiştir. Bu örnekler neticesinde elde ettiği verileri ve vardığı sonucu sunmuştur.

Galip Güner, Türkçenin ilk metinlerinde dahi karşımıza çıkan "emgek" sözcüğünün etimolojisi üzerinde durmuştur. Öncelikle sözcüğün Türkiye Türkçesindeki anlamlarını sonra ise tarihî Türk lehçelerindeki anlamlarını vermiş, ardından sözcüğün etimolojisine inmiştir.

Hacer Tokyürek, ayna metaforunu Eski Uygur Türkçesi metinleri bilhassa Uygur Budist metinleri üzerinden incelemiştir. Eski Uygur Türkçesi metinlerinde "közünü" olarak ifade edilen aynanın neleri ifade ettiğini örnek cümleler üzerinden göstermiş ve derinlemesine inceleyerek neleri simgelediğini de anlatmıştır.

Hanife Gezer, 18. yüzyılda yetişmiş meşhur mutasavvıf ve şair Hüveyda'nın torunu olan Semer Banu'yu hayatı, sanatı ve eserleri çerçevesinde tanıtmıştır.

Hilal Akça, hafıza kavramını Halide Edip'in *Dağa Çıkan Kurt* adlı eserinden ve yazarın biyografisinden hareketle incelemiştir. Bu inceleme yalnız bir eser üzerinden değil, yazarın diğer eserleri üzerinden genel bir çerçeve çizilip anlatılmıştır. Halide Edip'i "anı taşıyıcısı" olarak nitelemiş ve eserlerinde hatıraların bireysel bellekten kolektif belleğe ulaştığını ifade etmiştir. Akça, tarih sahnesinde Halide Edip'i anlatırken çok etkileyici bir dil kullandığı gibi hafıza konusunda istifa ettiği kaynaklar da çeşitliliği bakımından alan araştırması yapanlara yardımcı olabilecek niteliktedir.

Hülya Argunşah, Sevinç Çokum'un *Güzele Bakan Karınca ve Vaktini Bekleyen Tohum* başlıklı kitaplarda toplanan denemelerini üslup açısından değerlendirmiştir. Çokum'un tüm eserlerinde kendisini yansıttığını, eserlerinin ise bir bütünün parçası olduğunu gözler önüne sermiştir.

Muhammet Kaya, üç Halaç Türkü'nden derlemiş olduğu atasözlerini Türkiye Türkçesinde mevcut ortak atasözleriyle mukayese etmiştir. Derlediği atasözleri "*Anlam Açısından Benzeyen Atasözleri*" ve "*Anlam ve Şekil Yönünden Aynı veya Yakın Olan Atasözleri*" başlıkları altında incelemiştir.

Lüftiye Güvenç, Ermeni harfli Kıpçak Türkçesi ile yazılmış bahçe tarımıyla ilgili altı adet metni önce Türkiye Türkçesine aktarmış daha sonra metin içinde nasıl verildiğini her metnin sonunda değerlendirmiştir.

Merhum Murat Gök, "gibi" edatını Türk dilinin ilk yazılı metinlerinden başlayarak tarihî ve çağdaş lehçelerini inceleyerek geçirdiği ses, şekil ve anlam değişikliklerini de göstererek tarih içindeki gelişimini vermiştir.

Mustafa Argunşah, İran Türkü olan Fethali Kaçar'ın Çağatayca-Türkçe olarak hazırlanmış *Lugat-i Etrâkiyye* adlı eserini öncelikle tanıtmış ardından imla hususiyetleri hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca Argunşah, öğrencilerin gerek yüksek lisans gerekse de doktora tezlerinde seçtikleri tarihî metinlerin fazla zaman almayacak bir eser tercih etmelerini ve hatta doçentlik başvurularında hazırlanmış bazı dosyaları olumsuz açıdan eleştirmiştir. Ardından Farhad Rahimi'nin Türkiye'de yayımlanan adı geçen eserini de titizliğinden dolayı methetmiştir.

Nurhan Güner, *Tarama Sözlüğü*'nde mevcut kadına ait söz varlığını kavram alanlarına göre on alt başlıkta tasnif etmiş ve sosyal açıdan değerlendirmiştir.

Okan Celal Güngör, *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde geçen mental fiilleri taramış ve elde ettiği verileri iki alt başlıkta tasnif etmiştir. Ayrıca bu verileri de iki grafik üzerinde göstermiştir.

Süleyman Kaan Yalçın ve Ertuğrul Çeçen'in ortak hazırlamış olduğu kitap bölümünde *Derleme Sözlüğü*'nde geçen 3313 mekân adında arkaik izler araştırılmıştır.

Şaziye Dinçer Bahadır, yazılı metinlerde geçen -{(y)Abilir} biçimbiriminin hangi kiplik alanlarında kullanıldığını örnekler üzerinden göstermiş ve yalnızca olasılık/ihtimal bildirme amacıyla kullanılmadığını da örnekler üzerinde göstermiştir.

Merhum Tuncer Gülensoy, çalışmasında Andreas Tietze, Robert Dankof, Hasan Eren, Sevan Nişanyan ve Kudret Emiroğlu'nun etimoloji sözlüklerinde yabancı kökenli olarak gösterilen ancak aslı Türkçe olan sözcükleri tespit edip bazı örnekler üzerinden karşılaştırmalı olarak vermiştir. Gülensoy, mukayesesi yapılan bu sözcükleri adı zikredilen araştırmacıların Ermeni, Yunan, Rum, İtalyan, Fars, Arap, Çin ve diğer dillere mal ettiklerinden bahsederek ağır bir şekilde eleştirmiştir.

Turgut Koçoğlu ile Abdulkhalil Ahmadoughlî'nin ortak kitap bölümünde, Çağatay Türkçesi bilmeyenlere Çağatay Türkçesini öğretmek amacıyla hazırlanmış ancak adı ve müellifi bilinmeyen manzum bir sözlük tanıtılmıştır.

Merhum Umay Çakır, metinlerde anlatımı etkileyici kılmak amacıyla yazarın tercihine bağlı kalarak kullanılan tekrarları *Garib-nâme* üzerinden incelemiştir. Bu tekrarlar alışılmışın dışına çıkılarak üçlü, dörtlü, beşli ve altılı tekrarlar olarak tespit ve tasnif edilmiştir.

Yaşar Kalafat, "*Yüzüncü Yılında Millî Kültürel Kimlik*" başlıklı yazısında millî kimlik arayışına dair gelişme ve dönüşümlerle ilgili bazı gözlem ve görüşlerini sunmuştur.

Yunus Ayata, hâce-i evvel olarak da bilinen Ahmet Mithat'ın eserlerinin sadeleştirilmesinde ve Arap harfli metnin aktarılmasında ortaya çıkan problemlere değinmiştir. Hatta problemin neticesi öyle büyüktür ki Ayata, bu problemleri esere ve Ahmet Mithat'ın bizzat kendisine ihanet olarak tanımlamıştır. Basılan yayınevi itibarıyla sayıca fazla olan dört eseri, eserin orijinaliyle mukayese ederek incelemiş ve yayınevlerinin bu çalışmalarını ağır bir şekilde eleştirmiştir.

Yusuf Gökkaplan, birkaç reklam metni derlemiş ve bu metinler üzerinden reklam dilini tahlil etmiştir. Niteleyici sözcüklerin reklam dilindeki önemine dikkat çekmiştir.

Tarihî ve çağdaş Türk dilinin ve edebiyatının çeşitli alanlarına dair çalışmaları barındıran *Doğumunun 60. Yılında Nevzat Özkan Armağanı Ediyâ Yazıkâ* birçok araştırmacıya kaynak olabilecek niteliktedir. Gerek tarihî gerekse de günümüz eserlerinin incelenip ele alınması, tarihî ve çağdaş dillere dair çalışmalara yer verilmesi, yalnızca dil araştırmalarına değil aynı zamanda edebiyat araştırmalarına da yer verilip çeşitli konuların işlenmesi bakımından zengin bir armağan kitabı olarak karşımıza çıkmaktadır.